

Машковська І.М.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**ВТІЛЕННЯ РИС ІДЕОЛОГІЧНОЇ ЦЕНЗУРИ
У ПОСІБНИКУ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
ДМИТРА ТАБАЧНИКА 2012 РОКУ**

У статті висвітлена діяльність Дмитра Табачника – міністра освіти і науки України у 2010–2014 роках, акцент зроблено на спробі переписати історію України у спільному з Росією посібнику для вчителів 2012 року та реакції фахівців-істориків на цензурування освітнього процесу в Україні за кремлівськими зразками.

Після перемоги Революції Гідності (2013–2014) критика Дмитра Табачника стала актуальною у сучасних наукових публікаціях істориків і політологів. Одіозні погляди Табачника детально розглянуті М. Андрійчуком [1], І. Мозговим і А. Васюріною [3], Т. Кузьом [2].

Актуальність дослідження зумовлена складною зовнішньополітичною ситуацією України через загрозу з боку Російської Федерації, увагою суспільства до постаті Д. Табачника на фоні зняття з нього санкцій Європейським Союзом у березні 2021 року.

Дмитро Табачник – державний діяч доби президенства Віктора Януковича, погляди якого характеризувалися стереотипами про «руській мір» і «братські народи», їм притаманне публічне заперечення Голодомору 1932–1933 рр. як штучного голоду, наполягання на двомовності України (станом на 2012 рік, за даними Д. Табачника, більшість шкільних підручників МОН випускало російською мовою [5]).

За ствердженням британського політолога Тараса Кузя, Д. Табачник активно виступав за визнання Голодомору геноцидом українського народу на світовій арені у 2003 р. але вже у 2010 році заперечував факт штучно створеного голоду [2, с. 289]. Згідно зі статтею Д. Табачника «Яким має бути підручник історії» С. Бандера і Р. Шухевич – колабораціоністи й організатори масових вбивств, водночас про Сталіна говориться як про «Верховного Головнокомандувача армії, що перемогла, та лідера країни, що винесла основний тягар війни» [8]. З цього випливає, що Табачник – проросійський та прорадянський державний діяч, за якого російська влада проводила власну політику в Україні.

Поява спільного підручника з історії Росії та України не була сприйнята українським суспільством позитивно, про що свідчить урядова заява Володимира Семиноженка, що праця не буде опублікована [6].

Зауважимо також, що академічні кола обох країн мали відмінні погляди щодо державотворення та викладання матеріалу у національних школах. Дмитро Табачник, незважаючи на думку фахівців, продовжив вести переговори про підготовку видання. Такий підручник він називав «міжкультурним діалогом, який з часом переростає в міжетнічний» [9].

Над створенням спільного видання з жовтня 2010 р. працювала міждержавна комісія істориків; вирішено було розробити розділи з питань, у яких історики обох країн досягли консенсусу, а суперечливі теми мали бути розглянуті у наступних томах. За спогадами тодішнього директора Інституту загальної історії РАН О. Чубар'яна, існувала домовленість, що українські історики-націоналісти не будуть допущені до створення посібника [1, с. 16].

14 вересня 2012 року російський міністр освіти Дмитро Ліванов презентував спільну працю двох держав – «Росія і Україна на перехрестях історії: посібник для вчителів історії». Для видавництва 40 тисяч україномовних примірників державний бюджет виділив 299250 гривень [4]. Підкреслювалося, що видання не є обов'язковим для прочитання учнями, проте вчителі мали будувати уроки з використанням нового посібника, базованого на радянсько-російській історіографії [1, с. 16]. На основі того, що у Росії вийшло друком всього 200 примірників, робимо висновок, що спільний посібник готувався у першу чергу для використання в українській системі освіти, тобто російські вчителі історії продовжили вести навчання у школах за своїми матеріалами, не допускаючи до навчального процесу українських науковців і проукраїнські тенденції [3, с. 226].

Цікаво те, що хронологічні межі з 1600 по 1946 рр. у праці не були висвітлені взагалі, оскільки саме щодо цих подій між українцями та росіянами найбільше протиріч у трактуванні історії. Причиною непорозумінь виступили агресивні дії царської і радянської Росії протягом зазначеного періоду. Спірні питання, за обіцянку О. Чубар'яна, мали бути розглянуті у другій частині, написання якої планували почати в 2013 році [7].

Важливим аспектом є реакція на дії Д. Табачника історичної наукової спільноти та українського суспільства загалом. Вже станом на квітень 2010 року історики виступили проти політики міністра освіти – один чиновник не може нав'язувати свої погляди державі, підручник має ґрунтуватися на різних теоретичних підходах. Таким чином, радянська модель бачення історії була відкинута фахівцями з України. М. Андрійчук наголосив на непримиренності поглядів двох національних історіографій, що виходили з різних позицій: «жертви і нападника, колонії та імперії, пригнобленого і гнобителя» [1, с. 15]. В той же час схвальний відгук

посібнику дав лідер Партії політики Путіна П. Толочко, назвавши його «ковтком свіжого повітря» [7].

Слід наголосити на тому, що спільний з Росією посібник висвітлив найменшу частину історії України, тому що її повна версія загрожувала репутації Москви та погіршила б українсько-російські відносини. Терміни «міжкультурний діалог» і «спільна історія» вважалися фахівцями помилковими вже у 2012 році, досягнення компромісу з Росією у поданні історичних фактів, на думку співвітчизників, вже не визначалося як передовий орієнтир зовнішньої політики.

Підсумовуючи вище викладений матеріал, зазначимо, що у 2012 році Дмитро Табачник здійснив невдалу спробу «путінізації» історії України російсько-радянською історіографічною традицією, вважаючи свої погляди офіційною ідеологією держави. Ідея спільного з Російською Федерацією підручника з історії була негативно сприйнята академічною спільнотою й громадянами України, оскільки спиралася на міф про «братські народи», «старшого брата». Цей протест свідчить про громадянську свідомість українців, для яких національна історія не підлягає переписуванню чи фальсифікації для задоволення вимог країни-агресора.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук М.Т. Вітчизняні видання історичної тематики у війнах пам'ятей // Обрії друкарства: науковий журнал. – 2019. – № 1(7). – С. 6–30.
2. Кузьо Т. Війна Путіна проти України. Революція, націоналізм і криміналітет / Пер. з англ. Андрія Павлишина. – К., 2018. – 560 с.
3. Мозговий І.П., Васюріна А.О. Псевдоінновація в розвитку історичної свідомості // Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій. – Суми, 2012. – С. 223–227.
4. Підручник зі спільної історії України та Росії українською мовою надрукували за 300 тис. грн. [Електронний ресурс] // Український Тиждень. – 2012. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/News/72235> (дата звернення: 22.01.2022).
5. Солонина Є. Більшість підручників стали російськомовними: не для школярів, а для Табачника? [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – 2012. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/24679594.html> (дата звернення: 22.01.2022).
6. Спільного «українсько-російського» підручника з історії не буде [Електронний ресурс] // LB.ua. – 2010. – Режим доступу: https://lb.ua/society/2010/05/14/44226_obshchego_ukrainskorossiyskogo_u.html (дата звернення: 22.01.2022).
7. Спільну історію України і Росії звели до фольклору, дворян, шляхти та хрущовок і кіно [Електронний ресурс] // Український Тиждень. – 2012. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/News/61245> (дата звернення: 22.01.2022).

8. Табачник Д.В. Яким має бути підручник історії [Електронний ресурс] – 2010. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/7768/> (дата звернення: 22.01.2022).

9. Табачник: Українсько-російський підручник з історії – це міжкультурний діалог [Електронний ресурс] // 24 канал. – 2010. – Режим доступу: https://24tv.ua/shhe-nihto-ne-davav-putinu-nis-bayden-novini-rosiyi-i-ukrayini_n1846516 (дата звернення: 22.01.2022).